

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

ІВАНЮТА ТЕТЯНА МИКОЛАЇВНА

УДК 316.774:351.863:664

**ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному університеті харчових технологій
Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Зайнчковський Анатолій Олександрович,
Національний університет харчових технологій
Міністерства освіти і науки України, завідувач
кафедри прикладної економіки

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Франчук Василь Іванович,
Львівський державний університет внутрішніх
справ Міністерства внутрішніх справ України,
професор кафедри економіки та економічної
безпеки

доктор економічних наук, доцент
Погорелов Юрій Сергійович,
Східноукраїнський національний університет імені
Володимира Даля Міністерства освіти і науки
України, професор кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності

Захист дисертації відбудеться «14» березня 2014 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.058.01 у Національному університеті харчових технологій Міністерства освіти і науки України за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 68, ауд. А-311.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету харчових технологій Міністерства освіти і науки України за адресою: 01601, м. Київ, Володимирська, 68.

Автореферат розісланий «13» лютого 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
доктор економічних наук, доцент

О. М. Петухова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В умовах жорсткої конкуренції, нестабільної політичної ситуації, економічних криз та динамічних змін зовнішнього і внутрішнього середовищ функціонування підприємств, підвищення ефективності їх діяльності набуло особливої актуальності. Це загострило проблеми економічної безпеки підприємств та її інформаційного забезпечення. З огляду на це вітчизняні підприємства потребують розробки теоретичних положень та прикладних рекомендацій щодо формування ефективної системи економічної безпеки з урахуванням особливостей вітчизняного ведення бізнесу.

Особливо гостро вирішення цієї проблеми стосується такої соціально важливої сфери економіки України, як виробництво харчових продуктів, однієї з провідних галузей економіки, яка володіє великим потенціалом і в майбутньому може стати провідною експортною галуззю.

Основою для прийняття ефективних управлінських рішень є належний рівень інформаційного забезпечення, що в свою чергу прямо впливає на стан економічної безпеки підприємства.

Вивченню проблем економічної безпеки підприємств присвячено праці багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких Г.А. Андрощук, Т.Г. Васильців, О.А. Грунін, С.О. Грунін, А.І. Доронін, В.Є. Духов, А.О. Заїнчковський, С.М. Ілляшенко, Г.В. Козаченко, І.М. Кузнецов, П.П. Крайнев, О.М. Ляшенко, Г.К. Нікіфоров, Є.О. Олейніков, Л.О. Омелянович, Ю.С. Погорелов, П.Я. Пригунов, Н.Й. Ревенчук, В.К. Сенчагов, В.І. Франчук, А.А. Чернявський, С.М. Шкарлет, В.В. Шликов, В.І. Ярочкін та ін. У працях цих учених висвітлюються питання визначення сутності та особливостей економічної безпеки підприємств, аналізу, оцінки та формування напрямів її забезпечення.

Теоретико-методичні та прикладні питання формування інформаційного забезпечення підприємств розглянуто в роботах таких науковців, як І.Л. Бачіло, С.В. Бегун, О.А. Виноградов, Л.Ф. Єжова, Т.В. Лівощко, Г.В. Матвієнко, В.І. Мухіна, Л.А. Птіцина, С.Я. Салига, О.Є. Соломенко, А.М. Ткаченко, Г.В. Товканець, І.П. Фельдман, Й. Хайтце, З.Є. Шершньова, С.І. Яковенко та ін.

Однак теоретико-прикладні положення забезпечення економічної безпеки підприємств та її інформаційного забезпечення обґрунтовані недостатньо, не вирішені питання розробки методів оцінки ефективності системи економічної безпеки та їх практичного застосування, що негативно позначається на діяльності підприємств.

Необхідність наукового дослідження цих актуальних проблем та опрацювання науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення інформаційного забезпечення в системі економічної безпеки підприємств харчової промисловості зумовило вибір теми дисертаційної роботи, її мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана згідно з тематикою науково-дослідних робіт

Національного університету харчових технологій: «Удосконалення системи менеджменту на підприємствах харчової промисловості» (номер державної реєстрації 0108U010781), в межах якої особисто автором розроблено структуру та завдання системи економічної безпеки, інформаційного забезпечення та інформаційної безпеки для підприємств харчової промисловості; «Управління підприємствами в умовах забезпечення продовольчої безпеки» (номер державної реєстрації 0112U004638), де особисто автором запропоновано підхід до оцінки ефективності системи економічної безпеки на основі показників ефектів від діяльності системи, використання можливостей та запобігання загрозам, а також розроблено рекомендації щодо створення на підприємствах харчової промисловості системи економічної безпеки залежно від рівня централізації функцій.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в розробленні теоретико-методичних положень та обґрунтуванні прикладних рекомендацій щодо формування інформаційного забезпечення системи економічної безпеки підприємств харчової промисловості.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

- здійснити теоретичний аналіз концептуальних підходів щодо визначення економічної сутності понять: «безпека», «економічна безпека підприємства» та «інформаційне забезпечення»;

- обґрунтувати структуру системи економічної безпеки, визначити місце в ній інформаційного забезпечення та його складових;

- здійснити аналіз та систематизувати завдання системи економічної безпеки підприємств, інформаційного забезпечення економічної безпеки, а також його складових;

- здійснити аналіз теоретичних розробок та можливостей практичного використання зарубіжного досвіду економічної розвідки, визначити особливості застосування бенчмаркінгу на вітчизняних підприємствах харчової промисловості;

- розробити підходи до визначення типів системи економічної безпеки із виокремленням інформаційних каналів і потоків для кожного з них;

- удосконалити методи оцінки системи економічної безпеки підприємства з позиції аналізу ефективності її створення та функціонування;

- визначити чинники впливу на обсяг та якість інформації, потрібної для прийняття ефективних управлінських рішень, та на цій основі виокремити способи здійснення інформаційного забезпечення;

- удосконалити підхід до здійснення ефективного інформаційного забезпечення системи економічної безпеки та діяльності підприємства в цілому.

Об'єктом дослідження є процес інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємства.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні та прикладні аспекти інформаційного забезпечення системи економічної безпеки підприємств харчової промисловості.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою

дослідження є фундаментальні положення теорії економічної безпеки підприємств та інформаційного забезпечення, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів з питань економічної безпеки, економічної розвідки та інформаційного забезпечення діяльності підприємств.

У процесі дослідження використано такі методи: порівняльного аналізу та узагальнення – для визначення сутності економічних понять; економіко-статистичного аналізу – для дослідження тенденцій розвитку підприємств кондитерської, пиво-безалкогольної та молокопереробної галузей харчової промисловості; опитування, експертних оцінок – для аналізу інформаційного забезпечення досліджуваних підприємств, визначення вагомості окремих факторів, що впливають на інформаційне забезпечення, та способів його здійснення; теоретичного узагальнення – для обґрунтування показників, що характеризують систему економічної безпеки підприємства.

Інформаційна база дослідження: законодавчі акти та нормативні матеріали Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства аграрної політики і продовольства України, дані Державної служби статистики, статистична, фінансова та управлінська звітність підприємств кондитерської, молокопереробної та пиво-безалкогольної галузей харчової промисловості; публікації періодичних та спеціалізованих вітчизняних і зарубіжних видань; матеріали науково-практичних конференцій і семінарів, а також результати власних досліджень та спостережень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розвитку теоретичних положень та прикладних рекомендацій формування інформаційного забезпечення в системі економічної безпеки підприємств кондитерської, молокопереробної та пиво-безалкогольної галузей харчової промисловості, зокрема:

вперше:

- розроблено теоретико-методичні підходи до побудови системи економічної безпеки підприємств на основі визначення необхідного ступеня її централізації та виділено три типи системи для підприємств харчової промисловості: централізована, децентралізована та змішана. Для забезпечення ефективного функціонування системи економічної безпеки систематизовано способи здійснення інформаційного забезпечення шляхом виокремлення активного та пасивного інформаційного забезпечення та запропоновано методикку визначення оптимального ступеня активності для будь-якого підприємства;

удосконалено та уточнено:

- сутність інформаційного забезпечення як однієї з основних складових системи економічної безпеки та виокремлено підсистеми інформаційного забезпечення (економічна розвідка, інформаційна безпека та аналітично-консультативне забезпечення), а також визначено структуру інформаційної безпеки через виділення технічної, організаційної, дозвільної, попереджувальної та правової складових, що, на відміну від існуючих, забезпечує системний підхід до врахування можливостей та запобігання загрозам, а отже і досягнення стану економічної безпеки підприємства;

- рівні розвитку бенчмаркінгу, що, на відміну від існуючих, подані у взаємозв'язку з процесом формування системи економічної безпеки підприємства та її ефективного інформаційного забезпечення; з'ясовано особливості застосування бенчмаркінгу на підприємствах та причини, які не дозволяють в даний час ефективно його впроваджувати на вітчизняних підприємствах харчової промисловості;

- послідовність здійснення інформаційного забезпечення діяльності підприємства, що, на відміну від існуючих, охоплює всі визначені автором стадії пошуку, групування, аналізу інформації, прогнозування, моделювання та прийняття управлінських рішень на основі її обробки;

- методику оцінки ефективності функціонування системи економічної безпеки підприємства з урахуванням виявлених загроз та можливостей розвитку підприємства та її інформаційну підтримку. Це дозволило побудувати матрицю визначення управлінських впливів щодо усунення негативних наслідків загроз та використання можливостей;

набуло подальшого розвитку:

- категоріально-понятійний апарат досліджуваної проблеми, зокрема зміст категорій «безпека», «економічна безпека підприємства», «інформаційне забезпечення» на основі узагальнення підходів українських та зарубіжних вчених, що дозволило сформулювати їх авторське тлумачення;

- систематизація завдань системи економічної безпеки підприємств, інформаційного забезпечення економічної безпеки, а також його складових: економічної розвідки, інформаційної безпеки та аналітично-консультативного забезпечення, що найбільш повно відповідають основній меті створення системи економічної безпеки – запобігання загрозам та використання можливостей.

Практичне значення отриманих результатів. Розроблені у ході дослідження методичні підходи та рекомендації для формування ефективного інформаційного забезпечення системи економічної безпеки мають практичне застосування, що підтверджуються довідками про впровадження окремих результатів дисертаційної роботи. Методика оцінки ефективності функціонування системи економічної безпеки підприємства на основі використання трьох узагальнених показників ефектів: 1) від діяльності системи; 2) нейтралізації загроз та використання виявлених можливостей; 3) побудови матриці запобігання загрозам й використання можливостей схвалена спеціалістами ПрАТ «КЗБН «Росинка» (довідка № 762 від 25.09.2013 р.). Прикладні рекомендації щодо формування системи економічної безпеки для підприємств харчової промисловості, зокрема визначення виду системи (централізованої, децентралізованої, змішаної) в залежності від рівня виконання функцій безпеки та особливостей суб'єктів господарювання, використовуються у практичній діяльності ПАТ «Оболонь» (довідка № 658 від 12.08.2013 р.). Механізм реалізації системи інформаційної безпеки та захисту інформації через виділення технічної, організаційної, дозвільної, попереджувальної та правової складових, а також систематизацію способів ведення економічної розвідки на підприємствах харчової промисловості шляхом виокремлення активної та

пасивної розвідки використано в діяльності ПрАТ «Кагма» (довідка від 27.06.2013р.).

Теоретичні положення дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі Національного університету харчових технологій при викладанні дисциплін «Економіка підприємства», «Економічна безпека», «Економічна ефективність діяльності підприємств», «Інноваційний менеджмент», «Інформаційні системи в менеджменті» (акт впровадження від 04.10.2013 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, у якій автором розроблено теоретико-методичні положення створення та аналізу інформаційного забезпечення системи економічної безпеки підприємств харчової промисловості. Усі наукові результати, викладені у дисертаційній роботі, отримані автором особисто у процесі наукового дослідження.

Апробація результатів дисертації. Теоретичні та практичні розробки, отримані у процесі дослідження і відображені в дисертаційній роботі, доповідалися та обговорювалися на 13 науково-практичних конференціях: «Розроблення та виробництво продуктів функціонального харчування, інноваційні технології та конструювання обладнання для перероблення сільгоспсировини, культура харчування населення України» (м. Київ, 21-23 жовтня 2003 р.); «Наукові здобутки молоді – вирішенню проблем харчування людства у XXI столітті» (м. Київ, 21-21 квітня 2004 р., 23-24 квітня 2007 р.); «Проблеми економіки підприємств в умовах сталого розвитку» (Київ, НУХТ, 13-14 травня 2010 р.); «Участь молоді у розвитку економіки та суспільства України» (м. Київ, 17-19 лютого 2011 р., 16-17 лютого 2012 р.); «Проблеми економіки підприємств в сучасних умовах» (м. Київ, 19-21 травня 2011 р.); «Управління сучасним підприємством» (м. Київ, НУХТ, 22-23 березня 2012 р., 25—26 квітня 2013 р.); «Проблеми і перспективи розвитку фінансів, обліку і маркетингу в сучасному бізнесовому середовищі» (м. Київ, 25-26 жовтня 2012 р.); «Підвищення ефективності діяльності підприємств харчової та переробної галузей АПК» (м. Київ, НУХТ, 22-23 листопада 2012 р.); «Економіка і управління в умовах глобалізації» (м. Донецьк, 30 січня 2013 р.); «Перспективи управлінської діяльності суб'єктів господарювання в контексті економічної безпеки» (м. Черкаси, 29-31 березня 2013 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи представлені у 24 наукових працях. Загальний обсяг публікацій, що належить автору, становить 8,28 д.а., серед них: 2 публікації у колективних монографіях; 8 статей у фахових виданнях; 1 стаття – у наукових періодичних виданнях інших держав та 13 тез доповідей – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків, викладених на 313 сторінках друкованого тексту, в тому числі: основний текст дисертації складає 219 сторінок, список використаних джерел – 26 сторінок, додатки – 68 сторінок. Матеріали дисертації містять 45 таблиць, 22 рисунки, 14 додатків, список використаних джерел охоплює 251 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання дослідження, предмет, об'єкт, розкрито наукову новизну, практичне значення отриманих результатів та апробацію результатів дослідження.

У першому розділі «**Теоретико-методичні основи інформаційного забезпечення в системі економічної безпеки підприємства**» узагальнено й систематизовано теоретичні основи економічної безпеки підприємства, розглянуто особливості формування системи економічної безпеки (СЕБ) підприємства та наукові підходи до формування інформаційного забезпечення підприємства.

На основі аналізу існуючих наукових підходів зроблено висновок, що безпека – це стан об'єкта, при якому досягається усунення або мінімізація впливу небезпек та загроз до прийнятного допустимого рівня й забезпечується необхідна ефективна діяльність та розвиток. Запропоновано трактування поняття економічної безпеки підприємства як такого стану господарюючого суб'єкта, при якому він (господарюючий суб'єкт) досягає запобігання, послаблення або захисту від існуючих (або можливих) небезпек, загроз, непередбачуваних обставин, забезпечує стабільну діяльність, ефективно використання можливостей і розвиток в умовах конкуренції та ризику.

Згруповано та доповнено завдання економічної безпеки, що дозволяє комплексно забезпечити досягнення мети створення системи економічної безпеки. На цій основі побудовано систему безпеки підприємства, що відповідає принципам, завданням, основним напрямкам побудови та характеристикам, та враховує інформаційне забезпечення як одну з важливих складових (рис. 1).

Рис.1. Система економічної безпеки підприємства

На основі розглянутих підходів до тлумачення поняття інформаційного забезпечення, запропоновано визначення інформаційного забезпечення як системи, що включає сукупність методів, засобів і способів, спрямованих на збирання, аналіз, захист інформації, а також прогнозування, постійну консультативну підтримку та вироблення рекомендацій щодо прийняття ефективних управлінських рішень оперативного та стратегічного характеру. Дане визначення дозволяє врахувати недоліки та позитивні моменти трактування інформаційного забезпечення з позиції складової системи економічної безпеки та прийняття ефективних управлінських рішень.

Виділено основні завдання інформаційного забезпечення підприємства та на цій основі визначено місце інформаційного забезпечення в системі економічної безпеки підприємства як однієї з основних складових. Для вирішення поставлених перед системою інформаційного забезпечення завдань у її складі виокремлено наступні підсистеми: економічна розвідка, інформаційна безпека та аналітично-консультативне забезпечення, а також складові елементи цих підсистем (рис. 2).

Рис. 2. Завдання системи інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємства

На основі дослідження трактування та досвіду застосування бенчмаркінгу зарубіжними науковцями і практиками, визначено особливості використання бенчмаркінгу, а також причини, які не дозволяють застосовувати бенчмаркінг на вітчизняних підприємствах. З позиції запровадження економічної розвідки та формування систем економічної безпеки визначено рівні розвитку бенчмаркінгу для вітчизняних підприємств.

В інформаційному забезпеченні як окремі підсистеми виділено економічну розвідку, інформаційну безпеку та аналітично-консультативне забезпечення, визначено основні завдання цих підсистем. Для кращої підготовки матеріалів для досягнення стану безпеки та управління підприємством, запропоновано цикл інформаційного забезпечення здійснювати наступним чином: планування

та направлення на виконання; збирання; оброблення; оцінка; висновки; розповсюдження.

З метою ефективного вирішення завдань інформаційного забезпечення та захисту комерційної таємниці побудовано систему інформаційної безпеки на основі п'яти складових: технічної, організаційної, дозвільної, попереджувальної та правової.

У другому розділі **«Оцінка стану інформаційного забезпечення підприємств харчової промисловості та їх економічної безпеки»** розглянуто інформацію про зовнішнє і внутрішнє середовище як чинників економічної безпеки для підприємств кондитерської, молокопереробної та пивобезалкогольної галузей; проведено аналіз методів оцінки рівня економічної безпеки підприємств та інформаційного забезпечення його діяльності; оцінено стан економічної безпеки підприємств та інформаційного забезпечення їх діяльності.

У дисертаційній роботі проаналізовано методики різних авторів щодо оцінки економічної безпеки підприємства та виділено п'ять основних підходів, що сформувались на сьогоднішній час: підхід на основі аналізу фінансового стану підприємства, прибутково-інвестиційний підхід, тримірний підхід, ресурсно-функціональний підхід та індикаторно-індексний підхід.

Дослідження засвідчили, що на сьогодні питання економічної безпеки вітчизняних підприємств знаходяться на стадії розробки, немає єдиного чіткого підходу до аналізу стану та чітких правил побудови системи економічної безпеки, кожна з них має свої позитивні та негативні сторони, що ускладнює вибір єдиної методики для аналізу економічної безпеки будь-якого господарюючого суб'єкта. З'ясовано, що практичне застосування окремих методик ускладнюється неможливістю отримання об'єктивних даних для аналізу та порівняння в силу віднесення такої інформації до комерційної таємниці підприємства.

На основі практичного застосування різних методик аналізу економічної безпеки підприємств харчової промисловості доведено неузгодженість одержаних результатів навіть у межах одного підходу (табл. 1).

Головною умовою ефективного управління підприємством, а отже й досягнення стану економічної безпеки, є ефективне інформаційне забезпечення. Встановлено, що аналіз інформаційного забезпечення науковцями зводиться до визначення показників якості інформації, інформаційного забезпечення та інформаційної безпеки.

В процесі аналізу думок науковців щодо інформаційного забезпечення виявлено, що на даний час немає однастайності у визначенні головних вимог до якості інформації та інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень. Окрім того, пропонувані показники якості інформаційного забезпечення важко оцінити на конкретному підприємстві, оскільки необхідні вихідні дані здебільшого носять суб'єктивний характер або не піддаються чіткій аналітичній оцінці.

Порівняння результатів за окремими методиками діагностики економічної безпеки підприємств у 2011 році

Підприємство	За Івановою Н.В. (на основі аналізу фінансового стану підприємства)	За Козаченко Г.В., Пономарьовим В.П., Ляшенко О.М. (прибутково-інвестиційний підхід)	За Мельником О.І., Карінцевою Л.Г. та Гляшенко С.М. (ресурсно-функціональний підхід в частині фінансової безпеки)	За Шутяк Ю.В. (прибутково-інвестиційний підхід)
ПАТ «ВБД Україна»	достатньо безпечно	стан економічної безпеки	кризовий рівень безпеки	критичний рівень економічної безпеки
ПАТ «Галактон»	достатньо безпечно	стан економічної безпеки	кризовий рівень безпеки	критичний рівень економічної безпеки
ПАТ «Комбінат «Придніпровський»	безпечно	стан економічної безпеки	кризовий рівень безпеки	критичний рівень економічної безпеки
АТ «ВО «КОНТ»	безпечно	стан економічної безпеки	нестабільний рівень безпеки	критичний рівень економічної безпеки
ПАТ «Полтавакондитер»	безпечно	стан економічної безпеки	абсолютна безпека	критичний рівень економічної безпеки
ПАТ «ККФ «Рошен»	безпечно	стан економічної безпеки	кризовий рівень безпеки	критичний рівень економічної безпеки
ПАТ «Оболонь»	безпечно	стан економічної безпеки	кризовий рівень безпеки	критичний рівень економічної безпеки
ПрАТ «КЗБН «Росинка»	безпечно	стан економічної безпеки	критичний рівень безпеки	критичний рівень економічної безпеки
ПАТ «ЛБК «Славутич»	абсолютно безпечно	стан економічної безпеки	критичний рівень безпеки	критичний рівень економічної безпеки

Проведене дослідження інформаційного забезпечення на підприємствах за допомогою експертного опитування виходячи із максимального (бажаного) рівня у 100% виявило, що неможливо уникнути суб'єктивного фактора, адже розуміння максимального рівня у кожного фахівця дуже індивідуальне (табл. 2), а отже й неможливо об'єктивно оцінити стан інформаційного забезпечення і порівняти його по підприємствах.

Таблиця 2

Характеристики та вимоги до системи інформаційного забезпечення управління підприємством

Властивість інформації	Значення для підприємства, %								
	ПАТ «ВБД Україна»	ПАТ «Галактон»	ПАТ «Комбінат «Придніпровський»	АТ «ВО «КОНТ»	ПАТ «Полтавакондитер»	ПАТ «ККФ «Рошен»	ПАТ «Оболонь»	ПрАТ «КЗБН «Росинка»	ПАТ «ЛБК «Славутич»
Компактність (мінімальність)	90	93	78	91	79	92	82	95	83
Варіантність	45	63	37	47	43	54	49	33	69
Конфіденційність	93	95	86	93	83	98	89	91	97
Стійкість	61	48	35	72	54	66	69	56	44
Можливість використання для машинної обробки	81	79	76	85	74	89	87	86	88
Всеосяжність	95	91	94	96	92	99	98	96	97
Ефективність	98	97	95	99	94	95	98	94	99
Гнучкість	65	69	78	75	61	83	72	63	81
Адресність	89	74	73	86	87	90	79	85	88

Доведено, що на підприємствах харчової промисловості існує потреба в удосконаленні організації інформаційного забезпечення системи економічної безпеки, а також методичних підходів щодо його оцінки.

У третьому розділі «**Напрями удосконалення інформаційного забезпечення системи економічної безпеки підприємства**», зважаючи на особливості функціонування та можливості вітчизняних підприємств, обґрунтовано типи системи економічної безпеки підприємства, інформаційну підтримку управління економічною безпекою та вибір оптимального способу інформаційного забезпечення системи економічної безпеки підприємства.

Виявлено, що основною рушійною силою формування СЕБ є зацікавленість власників, інвесторів, керівництва, кредиторів, партнерів (як існуючих так і потенційних) у здійсненні захисту підприємства, які визначають основні напрями й пріоритети його діяльності, та від яких залежить стабільність роботи господарюючого суб'єкта та сам факт існування його на ринку.

За результатами проведеного аналізу діяльності підприємств харчової промисловості виокремлено особливості формування системи економічної безпеки, що включає наступні основні напрями її побудови: визначення необхідних етапів забезпечення безпеки; розподіл повноважень та відповідальності; вибір необхідних методів реагування на зміни; визначення і організація інформаційного забезпечення; визначення необхідного обсягу фінансування; визначення критеріїв ефективності системи.

Оскільки система інформаційного забезпечення економічної безпеки повинна охоплювати всі сторони функціонування підприємства, вирішено об'єкти аналізу зі сторони найімовірніших небезпек та можливостей за окремими сферами діяльності: виробничою, фінансовою, інвестиційною, зовнішньоекономічною, науково-дослідною, комерційною, управління персоналом.

Враховуючи різні потреби і можливості підприємств у здійсненні інформаційного забезпечення економічної безпеки, визначено рівні централізації здійснення функцій безпеки, і на цій основі виділено три типи системи економічної безпеки, які доцільно впроваджувати на підприємствах харчової промисловості (рис.3).

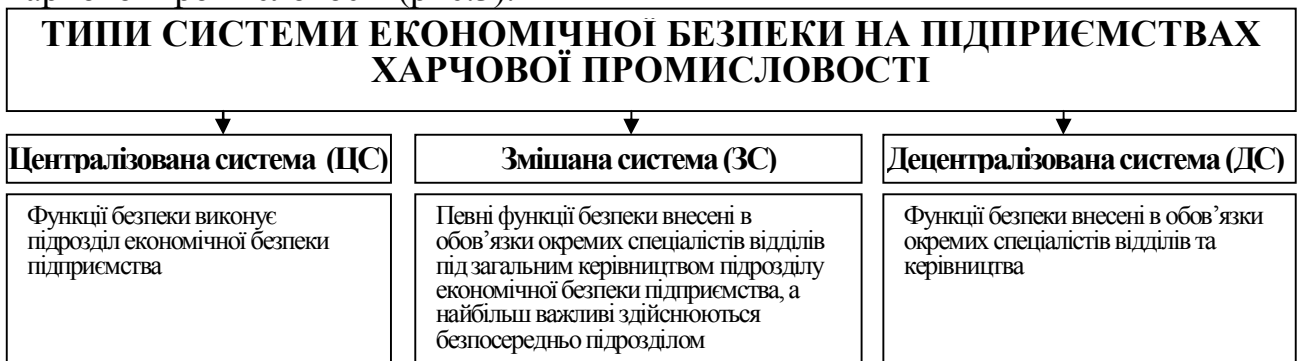

Рис. 3. Типи СЕБ на підприємствах харчової промисловості

Враховуючи, що функціонування системи економічної безпеки передбачає пошук та аналіз інформації, виявлення небезпек та можливостей, знаходження

оптимальних шляхів реагування та захист об'єктів, а отже пов'язане з постійними значними інформаційними потоками, для кожного типу системи економічної безпеки наведено необхідні інформаційні канали та потоки.

Оскільки кожен із визначених типів системи економічної безпеки передбачає різну структуру, обсяги фінансування, масштаби роботи, обсяг інформації тощо, запропоновано процес формування централізованої та децентралізованої системи економічної безпеки здійснювати в одну фазу, що включає плановий, фінансово-правовий та організаційний етапи, однак з відмінними для кожного типу СЕБ стадіями в середині етапу. Процес формування змішаної системи запропоновано здійснювати в дві фази, перша з яких здійснюється аналогічно процесу формування централізованого типу СЕБ, а друга передбачає організацію роботи щодо виконання функцій безпеки спеціалістами підрозділів підприємства і також включає плановий, фінансово-правовий та організаційний етапи.

Для визначення оптимального типу системи економічної безпеки для кожного окремого підприємства рекомендовано застосовувати критерії, що враховують організаційну структуру підприємства, масштаби діяльності, ступінь охоплення ринку, ризикованість та різнонаправленість бізнесу тощо. На основі запропонованих критеріїв визначено оптимальний тип системи економічної безпеки для досліджуваних підприємств харчової промисловості: централізована система – для ПАТ «Галактон», ПАТ «Комбінат «Придніпровський», ПАТ «ККФ «Рошен»; змішана система – для ПАТ «ВБД Україна», АТ «ВО «КОНТІ», ПАТ «Полтавакондитер», ПАТ «Оболонь», ПАТ «ПБК «Славутич»; децентралізована система – для ПрАТ «КЗБН «Росинка».

Управління економічною безпекою діяльності господарюючого суб'єкта запропоновано здійснювати згідно наступних етапів (з відповідними процесами, засобами, методами, інструментами): формування переліку змін, які можуть вплинути на підприємство; виявлення та аналіз небезпек, загроз, можливостей; створення переліку особливо небезпечних факторів в діяльності підприємства; вибір методів реагування на зміни; визначення інформації, яка є найбільш важливою для конкретного підприємства.

Виокремлено ключові моменти успішної діяльності системи економічної безпеки та її інформаційного забезпечення на підприємствах харчової промисловості та питання, яким необхідно приділити особливу увагу при створенні такої системи. Визначено проблеми, що можуть виникнути в процесі формування системи економічної безпеки й інформаційного забезпечення як її основної складової, та можливі шляхи їх вирішення.

Оскільки існуючі методи оцінки економічної безпеки підприємства передбачають аналіз стану підприємства, а не роботи системи безпеки, запропоновано в якості показників результативності СЕБ розраховувати ефективність створення системи та ефективність її функціонування. При цьому узагальнюючий показник ефективності функціонування СЕБ запропоновано розраховувати на основі ефектів нейтралізації загроз та використання можливостей.

При умові неможливості кількісно оцінити ймовірні збитки від реалізації загроз, або прибутки від використання можливостей, та величину необхідних ресурсів для здійснення дій, запропоновано застосування матриць визначення управлінських впливів щодо усунення негативних наслідків загроз та використання можливостей. Практичне застосування розроблених матриць, підтвердило простоту їх використання в управлінні підприємствами харчової промисловості.

На невеликих підприємствах з децентралізованою СЕБ, де використовується відносно невеликий обсяг інформації, рекомендовано покладення окремих функцій інформаційного забезпечення на працівників в міру їх компетенції. Для великих підприємств (для яких рекомендована централізована та змішана СЕБ), що вимагають більший обсяг інформації та її різноплановість, рекомендовано створювати окремий підрозділ — групу інформаційного забезпечення (ГІЗ).

Сформовано перелік інформації, яку повинні надавати в ГІЗ (спеціалістам, топ-менеджерам та керівництву — при децентралізованій СЕБ) відповідні підрозділи, цехи, служби, окремі особи для досягнення якісного інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень.

Для організації роботи по отриманню додаткових даних із зовнішнього та внутрішнього середовища запропоновано здійснювати економічну розвідку активним та пасивним способами (рис. 4), в залежності від мети збирання інформації, її необхідного обсягу та різноплановості, кількості та повноти звітів, методів пошуку, можливостей фінансування тощо, при будь-якому типі системи економічної безпеки. Але на кожному підприємстві повинні використовуватись як активний, так і пасивний способи отримання інформації, але в різних співвідношеннях для конкретного підприємства.

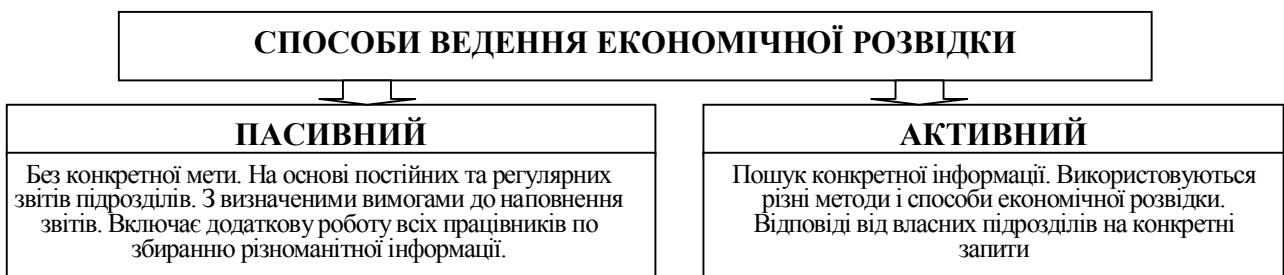

Рис. 4. Способи ведення економічної розвідки на підприємствах

З метою прийняття ефективних управлінських рішень, проаналізовано фактори впливу на інформаційне забезпечення, які розташовано за силою впливу (від мінімального до максимального): масштаб виробництва, динамічність ринку, динамічність розвитку підприємства, конкуренція, розвиток інновацій, різнонаправленість бізнесу, ризикованість бізнесу. За результатами аналізу рекомендовано обрання активного чи пасивного способу інформаційного забезпечення. Таким чином для кожного окремого підприємства запропоновано визначати показник активності інформаційного забезпечення.

Для досліджуваних підприємств визначено значення кожного фактора, що впливають на обсяг інформації та її різноплановість, і на цій основі розраховано оптимальний ступінь активності інформаційного забезпечення. З'ясовано, що для переважної більшості досліджуваних підприємств доцільне використання як активного так і пасивного інформаційного забезпечення з переважанням пасивного (табл. 3).

Таблиця 3

Визначення ступеня активності інформаційного забезпечення

Показник	Підприємства								
	ПрАТ «КЗБН «Росинка»	ПАТ «Оболонь»	ПАТ «ПБК «Славутич»	ПАТ «ВБД Україна»	ПАТ «Галактон»	ПАТ «Комбі-нат «Придніпровський»	АТ «ВО «КОНТІ»	ПАТ «Полтава-кондитер»	ПАТ «ККФ «Рошен»
К-т активн. інформ. забез.	0,425	0,682	0,76	0,76	0,643	0,7	0,679	0,618	0,711
Співвідношення активного і пасивного інформаційного забезпечення	застосовується як пасивний так і активний способи здійснення інформаційного забезпечення з переважанням активного	застосовується як пасивний так і активний способи здійснення інформаційного за без-печення з переважанням пасивного	застосовується переважно пасивний спосіб здійснення інформаційного забезпечення	застосовується переважно пасивний спосіб здійснення інформаційного забезпечення	застосовується як пасивний так і активний способи здійснення інформаційного за без-печення з переважанням пасивного	застосовується як пасивний так і активний способи здійснення інформаційного за без-печення з переважанням пасивного	застосовується як пасивний так і активний способи здійснення інформаційного за без-печення з переважанням пасивного	застосовується як пасивний так і активний способи здійснення інформаційного за без-печення з переважанням пасивного	застосовується як пасивний так і активний способи здійснення інформаційного за без-печення з переважанням пасивного

Запропоновано послідовність здійснення інформаційного забезпечення діяльності підприємства, що незалежно від величини підприємства, обсягу необхідної інформації, фінансових можливостей, наявності чи відсутності власних аналітиків та консультантів, дозволить якісно забезпечити діяльність підприємства необхідною інформацією, прогнозами розвитку певних подій, рекомендаціями щодо прийняття тих чи інших управлінських рішень, а отже вчасно та ефективно відреагувати на передбачені небезпеки та виявлені можливості.

ВИСНОВКИ

Дисертаційна робота спрямована на розв'язання важливого економічного завдання – формування системи економічної безпеки та її інформаційного забезпечення для ефективного управління господарською діяльністю підприємства. Проведене дослідження дозволило зробити ряд висновків теоретичного і практичного характеру, основні з яких зводяться до наступного:

1. На основі ґрунтовного аналізу наукових праць з проблем економічної безпеки та інформаційного забезпечення уточнено економічну сутність базових понять. *Економічну безпеку* підприємства запропоновано трактувати як такий

стан господарюючого суб'єкта, при якому він (господарюючий суб'єкт) досягає запобігання, послаблення або захисту від існуючих (або можливих) небезпек, загроз, непередбачуваних обставин, забезпечує стабільну діяльність, ефективне використання можливостей і розвиток в умовах конкуренції та ризику. *Інформаційне забезпечення* пропонується розглядати як систему, що включає сукупність методів, засобів і способів, спрямованих на збирання, аналіз, захист інформації, а також прогнозування, постійну консультативну підтримку та вироблення рекомендацій щодо прийняття ефективних управлінських рішень оперативного та стратегічного характеру.

Такий підхід взаємопов'язує інформаційне забезпечення та економічну безпеку підприємства з позиції прийняття ефективних управлінських рішень для забезпечення успішної діяльності підприємства.

2. На основі авторського трактування економічної безпеки підприємства, поняття системи та її властивостей, принципів, завдань, основних напрямків побудови та характеристик, а також враховуючи реалії сьогодення, побудовано систему економічної безпеки підприємства. Одне з головних місць в СЕБ відведено інформаційному забезпеченню, оскільки саме від інформації, її вчасності, достовірності, повноти, правильної інтерпретації залежить ефективність діяльності підприємства, його безпека, конкурентоспроможність, а іноді й факт існування на ринку. Для вирішення поставлених перед системою інформаційного забезпечення завдань виокремлено наступні її підсистеми: економічна розвідка, інформаційна безпека та аналітично-консультативне забезпечення.

3. Дослідження думок науковців й авторське бачення структури СЕБ дозволило сформулювати перелік завдань системи економічної безпеки підприємства, інформаційного забезпечення та його складових: економічної розвідки, інформаційної безпеки, аналітично-консультативного забезпечення, виконання яких забезпечить досягнення ефективного функціонування системи економічної безпеки та підприємства в цілому на основі постійної інформаційної підтримки процесу прийняття ефективних управлінських рішень.

4. Вивчення досвіду провідних зарубіжних компаній, для яких бенчмаркінг є стилем роботи та одним із основних факторів успішної діяльності, дозволило встановити, що головними характеристиками такого процесу є використання лише легальних методів збирання інформації; вивчення досвіду та пошук ідей, залучення всього колективу підприємства, постійне навчання; готовність до змін, впроваджень нового тощо. На основі цього бенчмаркінг визначено як найвищий ступінь організації економічної розвідки, але він не характерний для переважної більшості вітчизняних підприємств в силу низки причин, які не дозволяють застосовувати бенчмаркінг у вигляді, характерному для провідних зарубіжних компаній.

5. Для забезпечення повноти аналізу, вчасного виявлення та успішного реагування на потенційні та наявні змін в роботі підприємства, з врахуванням принципу обмеженості ресурсів та економії, визначено рівні централізації виконання функцій забезпечення безпеки господарюючого суб'єкта. На цій

основі виокремлено децентралізований, централізований та змішаний типи СЕБ, що визначаються під впливом наступних факторів: виробнича та організаційна структура; ступінь охоплення ринку, національна належність капіталу; масштаби діяльності; використання інновацій; ризикованість бізнесу, необхідний обсяг інформації для ефективної діяльності та прийняття оптимальних управлінських рішень. Враховуючи оптимальний тип СЕБ визначено необхідні інформаційні канали та потоки для здійснення ефективного інформаційного забезпечення системи економічної безпеки та діяльності підприємства в цілому.

6. На основі аналізу існуючих методик оцінки економічної безпеки та їх практичного застосування для визначення стану безпеки підприємств пивобезалкогольної, молокопереробної та кондитерської галузей виявлено складність їх використання через ряд причин, серед яких: великий обсяг розрахунків; неможливість доступу до окремих відомостей; аналіз лише однієї сторони діяльності підприємства тощо. Окрім того, всі розглянуті методики аналізують стан підприємства, а не функціонування системи безпеки. Для аналізу ефективності системи економічної безпеки підприємства запропоновано розраховувати показники ефективності створення та функціонування СЕБ. Така система показників відповідає критеріям простоти визначення, реального вимірювання ефективності, максимального врахування всіх результатів і витрат створення та функціонування СЕБ.

При неможливості кількісно оцінити ймовірні збитки, прибутки, необхідні ресурси для здійснення заходів, запропоновано застосування матриць визначення управлінських впливів щодо наслідків усунення загроз та використання можливостей. Даний метод дозволяє визначити оптимальний напрям управлінського рішення щодо конкретної ситуації.

7. Організацію робіт щодо знаходження даних із зовнішнього та внутрішнього середовища, а також надання необхідних відомостей підрозділам підприємства (при будь-якій системі економічної безпеки) запропоновано здійснювати активним (пошук, запити) та пасивним (звіти, рекомендації) способами. Визначено вплив факторів на обсяг та різноплановість необхідної інформації для прийняття ефективних управлінських рішень, і на цій основі запропоновано метод визначення оптимального ступеня активності інформаційного забезпечення для будь-якого підприємства. Такий підхід дозволить ефективно використати наявні ресурси та можливості для якісного забезпечення інформацією діяльності підприємства.

8. Особливості функціонування кожного конкретного підприємства, передбачають індивідуальність вимог до інформаційної підтримки, але для прийняття обґрунтованого управлінського рішення процес інформаційного забезпечення системи економічної безпеки та діяльності підприємства в цілому рекомендовано здійснювати за однаковим алгоритмом, що включає виконання певної послідовності етапів збирання та обробки інформації. Такий підхід дасть можливість якісно забезпечити діяльність підприємства необхідною інформацією, прогнозами розвитку певних подій, рекомендаціями щодо

прийняття тих чи інших управлінських рішень, а отже вчасно та ефективно відреагувати на передбачені небезпеки та виявлені можливості.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Іванюта Т. М. Економічна розвідка як фактор стабільного розвитку підприємств в умовах ринкових відносин / Т. М. Іванюта // Аспекти соціально-економічного розвитку транзитивної економіки : [колективна монографія] / За ред. О. О. Непочатенко. – Умань : Видавець «Сочінський», 2011. – Ч. 2. – С. 63-79 (1,03 д.а.).

2. Іванюта Т. М. Організація ефективного інформаційного забезпечення підприємств / Т. М. Іванюта // Управління економічним розвитком держави та суб'єктів господарювання : [колективна монографія] / За ред. М. П. Денисенка та І. П. Мігус. – Черкаси : ТОВ «МАКЛАУТ», 2013. – С. 320-338 (0,82 д.а.).

Публікації у наукових фахових виданнях:

3. Іванюта Т. М. Економічна безпека підприємств в умовах адаптації до ринкової економіки / Т. М. Іванюта // Наук. праці Черкаського держ. технол. ун-ту. Серія : Економічні науки. – 2002. – №4 (7). – С. 89-91 (0,23 д.а.).

4. Іванюта Т. М. Інформація як основний елемент ефективної діяльності підприємств в умовах ринкової економіки / Т. М. Іванюта // Наук. праці Нац. ун-ту харч. технологій. – 2005. – № 17. – С. 89-91 (0,33 д.а.).

5. Іванюта Т. М. Інформаційна безпека підприємства: аналіз і класифікація впливів на автоматизовані інформаційні системи / Т. М. Іванюта, В. В. Мочалюк // Наук. праці Нац. ун-ту харч. технологій. – 2007. – № 23. – С. 103–106. *Особистий внесок: розроблено класифікацію впливів на автоматизовані інформаційні системи підприємств та деталізовано логічну складову впливу на автоматизовані інформаційні системи* (0,34 д.а. особисто автору належить 0,3 д.а.).

6. Іванюта Т. М. Інформаційне забезпечення прийняття управлінських рішень / Т. М. Іванюта // Наук. праці Нац. ун-ту харч. технологій. – 2010. – № 35. – С. 97–99 (0,24 д.а.).

7. Іванюта Т. М. Система економічної безпеки на сучасному підприємстві / Т. М. Іванюта // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури: зб. наук. праць. – 2011. – № 30. – С. 48–58 (0,54 д.а.).

8. Іванюта Т. М. Сучасне бачення трактування економічної безпеки підприємства / Т. М. Іванюта // Наук. праці Нац. ун-ту харч. технологій. – 2011. – № 41. – С. 63–67 (0,44 д.а.).

9. Іванюта Т. М. Особливості формування системи економічної безпеки на підприємствах харчової промисловості / Т. М. Іванюта // Вісник Східноєвропейського нац. ун-ту ім. В. Даля. – 2012. – №8(179). – Ч. 1 – С. 142–150 (0,5 д.а.).

10. Іванюта Т. М. Методичні підходи до аналізу економічної безпеки підприємства / Т. М. Іванюта // Вісник Одеського нац. ун-ту. Серія : Економіка. – 2013. – Вип. 1/1. – Т. 18. – С. 137–141 (0,63 д.а.).

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав та виданнях України, які включені до міжнародних науко метричних баз:

11. Иванюта Т. Н. Основные подходы к формированию системы экономической безопасности на предприятиях / Т. Н. Иванюта // Молодой ученый. – 2013. – №4 (51). – С. 215–223 (0,5 д.а.).

Тези доповідей та матеріали конференцій:

12. Иванюта Т. М. Проблеми правового захисту комерційної таємниці в Україні / Т. М. Иванюта : тези доп. Міжн. наук.-практ. конф. [Розроблення та виробництво продуктів функціонального харчування, інноваційні технології та конструювання обладнання для перероблення сільгоспсировини, культура харчування населення України], (Київ, 21-23 жовтня 2003 р.) / М-во освіти і науки України, Нац. ун-т харч. технологій. – Наук. праці НУХТ дод. до журн. №15, – К. : НУХТ, 2004.– С.124 (0,08 д.а.).

13. Иванюта Т. М. Створення на підприємстві служби економічної безпеки / Т. М. Иванюта, В. Горковець : тези доп. 70-ої наук. конф. молодих вчених, аспірантів та студентів [Наукові здобутки молоді – вирішенню проблем харчування людства у XXI столітті], (Київ, 20-21 квітня 2004 р.) / М-во освіти і науки України, Нац. ун-т харч. технологій. – К. : НУХТ, 2004. – С. 45. *Особистий внесок: виокремлено напрями створення та ефективного функціонування служби економічної безпеки на вітчизняних підприємствах (0,01 д.а. особисто автору належить 0,005 д.а.).*

14. Иванюта Т. М. Бенчмаркінг бізнес-процесів / Т. М. Иванюта, М. Сирих : тези доп. 73-ої наук. конф. молодих вчених, аспірантів та студентів [Наукові здобутки молоді – вирішенню проблем харчування людства у XXI столітті], (Київ, 23-24 квітня 2007 р.) / М-во освіти і науки України, Нац. ун-т харч. технологій. – К. : НУХТ, 2007. – С. 49. *Особистий внесок: виокремлено напрями здійснення бенчмаркінгу для підвищення ефективності бізнес-процесів (0,01 д.а. особисто автору належить 0,005 д.а.).*

15. Иванюта Т. М. Інформаційне забезпечення та економічна безпека підприємства / Т. М. Иванюта : тези доп. VI Міжн. наук.-практ. конф. [Проблеми економіки підприємств в умовах сталого розвитку], (Київ, 13-14 травня 2010 р.) М-во освіти і науки України, М-во агропром. політики України, Нац. ун-т харч. технологій. – К. : НУХТ, 2010. – С. 26-27 (0,08 д.а.).

16. Иванюта Т. М. Економічна безпека підприємства: особливості трактування в сучасних умовах / Т. М. Иванюта : тези доп. II Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих учених [Участь молоді у розвитку економіки та суспільства України], (Київ, 17-19 лютого 2011 р.) / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. ун-т харч. технологій, Запорізький нац. ун-т, Житомирський держ. технол. ун-т, Нац. акад. керівних кадрів культури і мистецтва. – К. : НУХТ, 2011. – С. 35-36 (0,09 д.а.).

17. Иванюта Т. М. Система економічної безпеки / Т. М. Иванюта : тези доп. VII Міжн. наук.-практ. конф. [Проблеми економіки підприємств в сучасних умовах] (Київ, 19-21 травня 2011 р.) / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. ун-т харч. технологій. – К. : НУХТ, 2011. – С. 109-111 (0,09 д.а.).

18. Иванюта Т. М. Захист інформації в системі інформаційної безпеки

підприємства / Т. М. Іванюта: тези доп. III Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих учених [Участь молоді у розвитку економіки та суспільства України], (Київ, 16-17 лютого 2012 р.) / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. ун-т харч. технологій, Запорізький нац. ун-т, Житомирський держ. технол. ун-т. – К. : НУХТ, 2012. – С. 72-73 (0,11 д.а.).

19. Іванюта Т. М. Бенчмаркінг як найвищий ступінь організації бізнес-розвідки підприємства / Т. М. Іванюта : тези доп. VIII Міжн. наук.-практ. конф. [Управління сучасним підприємством], (Київ, 22-23 березня 2012 р.) / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. ун-т харч. технологій. – К. : НУХТ, 2012. – С. 76-77 (0,09 д.а.).

20. Іванюта Т. М. Достовірність та надійність інформації при забезпеченні інформаційної безпеки підприємства / Т. М. Іванюта : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених і студентів [Проблеми і перспективи розвитку фінансів, обліку і маркетингу в сучасному бізнесовому середовищі], (Київ, 25-26 жовтня 2012 р.) / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. ун-т харч. технологій. – К. : НУХТ, 2012. – С. 225-226 (0,07 д.а.).

21. Іванюта Т. М. Рівні секретності інформації на підприємстві / Т. М. Іванюта : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. [Підвищення ефективності діяльності підприємств харчової та переробної галузей АПК], (Київ, 22-23 листопада 2012 р.) / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. ун-т харч. технологій. – К. : НУХТ, 2012. – С. 36-37 (0,1 д.а.).

22. Іванюта Т. М. Визначення особливостей, що сприятимуть створенню та ефективному функціонуванню системи економічної безпеки на вітчизняних підприємствах / Т. М. Іванюта : матеріали II міжн. наук.-практ. інтернет-конф. [Економіка і управління в умовах глобалізації], (Донецьк, 30 січня 2013 р.) / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, Ін-т економіки і упр. – Донецьк : Вид-во «Ноулідж» (донецьке відділення), 2013. – Т. 1. – С. 352-354 (0,13 д.а.).

23. Іванюта Т. М. Організація ефективного інформаційного забезпечення підприємства в системі економічної безпеки / Т. М. Іванюта : матеріали міжн. наук.-практ. конф. [Перспективи управлінської діяльності суб'єктів господарювання в контексті економічної безпеки], (Черкаси, 29-31 березня 2013 р.) / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Всеукраїнська спілка вчених економістів, Черкаський нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького, Київський нац. ун-т технол. і дизайну / [за ред. В. С. Сідака, М. П. Денисенка та І. П. Мігус]. – Черкаси : вид-во ПП Чабаненко Ю. А., 2013. – С. 321-325 (0,3 д.а.).

24. Іванюта Т. М. Аналіз методик оцінювання економічної безпеки підприємств / Т. М. Іванюта : тези доп. IX Міжн. наук.-практ. конф. [Управління сучасним підприємством], (Київ, 25—26 квітня 2013 р.) / М-во освіти і науки України, Нац. ун-т харч. технологій. — К. : НУХТ, 2013. — С. 112-114 (0,13 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Іванюта Т.М. Інформаційне забезпечення в системі економічної безпеки підприємства. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Національний університет харчових технологій Міністерства освіти і науки України, Київ, 2014.

Дисертація присвячена дослідженню теоретичних положень та розробці практичних рекомендацій щодо формування ефективної системи інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємства.

Здійснено теоретичний аналіз концептуальних підходів щодо визначення економічної сутності понять «безпека», «економічна безпека підприємства» та «інформаційне забезпечення». Систематизовано завдання та обґрунтовано структуру системи економічної безпеки підприємства, визначено місце в ній інформаційного забезпечення та його складових. Проведено аналіз теоретичних розробок та можливостей практичного використання бенчмаркінгу, а також причин, що перешкоджають його розвитку на вітчизняних підприємствах харчової промисловості. З'ясовано вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на рівень централізації та структуру системи економічної безпеки підприємства та на цій основі виокремлено її типи. Удосконалено методи оцінки системи економічної безпеки підприємства, що дозволить аналізувати ефективність її створення та функціонування. Виявлено чинники впливу на обсяг та якість інформації необхідної для прийняття ефективних управлінських рішень та на цій основі виокремлено способи збирання інформації та здійснення інформаційного забезпечення.

Запропоновано послідовність здійснення ефективного інформаційного забезпечення системи економічної безпеки та діяльності підприємства в цілому.

Ключові слова: підприємство, інформація, інформаційне забезпечення, економічна безпека, система економічної безпеки, харчова промисловість.

АННОТАЦИЯ

Иванюта Т.М. Информационное обеспечение в системе экономической безопасности предприятия. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Национальный университет пищевых технологий Министерства образования и науки Украины, Киев, 2014.

Диссертация посвящена исследованию теоретических положений и разработке практических рекомендаций по формированию эффективной системы информационного обеспечения экономической безопасности предприятия.

В работе разработаны теоретические положения и практические рекомендации для осуществления эффективного формирования и функционирования системы экономической безопасности, а также информационного обеспечения как одной из основных ее составляющих.

Осуществлен теоретический анализ концептуальных подходов к определению экономической сущности понятий «безопасность», «экономическая безопасность предприятия» и «информационное обеспечение».

Обоснована структура системы экономической безопасности предприятия, определено место в ней информационного обеспечения и его составляющих. Осуществлен анализ и систематизация задач системы экономической безопасности предприятий, информационного обеспечения экономической безопасности, а также экономической разведки, информационной безопасности и аналитико-консультационного обеспечения. Проведён анализ теоретических разработок и возможностей практического использования экономической разведки в зарубежных компаниях, определены уровни развития бенчмаркинга, особенности его применения, а также причины, препятствующие широкому внедрению процессов бенчмаркинга на украинских предприятиях пищевой промышленности.

Исследованы различные методические подходы к определению состояния экономической безопасности предприятий и проведен на их основе анализ экономической безопасности предприятий пищевой промышленности. Оценены показатели качества информации и информационного обеспечения предприятий для принятия эффективных управленческих решений. Выявлено влияние факторов внешней и внутренней среды на уровень централизации и структуру системы экономической безопасности предприятий, выделены ее типы, и на этой основе предложены информационные каналы и потоки. Определён уровень централизации системы безопасности для некоторых предприятий пищевой промышленности.

Усовершенствованы методы оценки системы экономической безопасности предприятия, что позволит анализировать эффективность ее создания и функционирования. Разработаны и предложены к использованию матрицы определения управленческих влияний на последствия ликвидации угроз и использования возможностей в деятельности предприятия. Определены факторы влияния на объем и качество информации, необходимой для принятия эффективных управленческих решений и на этой основе выделены способы сбора информации и осуществление информационного обеспечения. Предложено коэффициент активности информационного обеспечения для определения оптимального соотношения способов осуществления информационного обеспечения для каждого конкретного предприятия. Предложена последовательность осуществления эффективного информационного обеспечения системы безопасности и деятельности предприятия в целом.

Ключевые слова: предприятие, информация, информационное обеспечение, экономическая безопасность, система экономической безопасности, пищевая промышленность.

ANNOTATION

Ivaniuta T. Information Support in Economic Security System of Company.

– Manuscript.

A thesis for obtainment of academic degree of PhD of Economics with major in 08.00.04 – Business Economics and Management (by types of economic activities) – National University of Food Technologies of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2014.

The thesis deals with research of theoretical ideas and development of practical recommendations concerning creation of an effective system of economic security of a company and its information support.

A theoretical analysis of conceptual approaches was conducted concerning definition of the meaning and peculiarities of formation of such concepts as ‘security’, ‘economic security of a company’ and ‘information support’. A structure of system of economic security of a company was justified, its tasks were systemized, a place of information support and its components were defined. Herein, theoretical researches and possibilities of practical use of benchmarking were analyzed, alongside with causes that prevent its development at domestic food industry companies. An impact of internal and external environmental factors on the level of centralization and structure of economic security system of companies was defined, based on which particular types were distinguished. Evaluation methods of economic security systems of a company were improved to enable analyzing effectiveness of its creation and operation. Factors of influence on the scope and quality of information necessary to make effective managerial decisions were identified together with methods of collecting information and providing information support on that base.

An algorithm of effective informational support of an economic support system and activity of a company as a whole were developed.

Key words: company, information, information support, economic security, economic security system, food industry.